STUDIA Z NAUK POLITYCZNYCH * Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu, z. 175, Poznań 1987.

Jerzy Krawulski

ZWIĄZEK MŁODZIEŻY DEMOKRATYCZNEJ W WIELKOPOLSCE* (1945 - 1948)

UWAGI WSTĘPNE

Związek Młodzieży Demokratycznej stanowiący integralną część składową radykalnego frontu młodego pokolenia uczestniczącego w dziele przeobrażeń politycznych, społecznych i gospodarczych kraju, mimo upływu czterdziestu lat od momentu zakończenia samodzielnej działalności organizacyjnej nie doczekał się własnej monografii. Złożyło się na to szereg przyczyn, jak: słaba baza źródłowa, brak wspomnień i relacji zarówno działaczy, jak i osób związanych ze Związkiem, stosunkowo mały zasięg terytorialny i liczebny organizacji, brak zainteresowania badaczy tym ruchem młodzieżowym oraz brak większej troski ze strony władz Stronnictwa Demokratycznego, aby ten ważny element historii SD został uzupełniony.

Braki te dotyczą także Wielkopolski. Problematyka dziejów ZMD była ujmowana dotychczas w kontekście innych organizacji lub podejmowano tylko niektóre aspekty działania Związku[1].

Związek Młodzieży Demokratycznej stanowił wprawdzie najsłabsze ogniwo wśród organizacji młodzieżowych wchodzących w skład bloku demokratycznego, odegrał jednak istotną rolę, szczególnie poprzez objęcie swymi wpływami tych środowisk (część inteligencji, młodzież wywodzącą się z sektora drobnotowarowego i rzemiosła), do których miały ograniczony dostęp inne organizacje młodzieżowe. Było to więc swego rodzaju zapełnienie "białych plam" w objęciu

* Zakresem badań objęto ówczesne woj. poznańskie, w składzie którego znajdowały się powiaty, które od 1 lipca 1950 r. znalazły się w granicach woj. zielonogórskiego (Gorzów, Gubin, Krosno, Międzyrzecz, Skwierzyna, Rzepin-Słubice, Sulęcin, Świebodzin, Strzelce Krajeńskie, Wschowa, Zielona Góra).

wpływami organizacyjnymi młodzieży.

Poprzednikiem Związku Młodzieży Demokratycznej w okresie okupacji był utworzony w 1943 r. przez Stronnictwo Polskiej Demokracji Ruch Młodej Demokracji (RMD)[2]. RMD współpracował z innymi demokratycznymi organizacjami młodzieżowymi (Związek Walki Młodych, Związek Młodzieży Socjalistycznej), tworząc w marcu 1944 r. Koło Młodzieży przy Prezydium Krajowej Rady Narodowej. W lipcu 1944 r. Koło Młodzieży zostało przekształcone w Centralny Komitet Młodzieży, który stał się płaszczyzną porozumienia demokratycznych organizacji młodzieżowych w Polsce Ludowej.

POWSTANIE I ROZWÓJ ZMD W WIELKOPOLSCE

Przejście od działalności konspiracyjnej w czasie okupacji do legalnej działalności w warunkach nowego typu państwa dla ruchu młodzieżowego związanego ze Stronnictwem Demokratycznym nie było prostym zabiegiem organizacyjnym. Na przeszkodzie, jak się wydaje, stanęły: przeszłość ideowo-polityczna, powiązania organizacyjne z okresu okupacji, inteligenckie pochodzenie większości członków, agitacja przeciwników nowego ustroju i dość nikła baza organizacyjna. Stąd też Związek Młodzieży Demokratycznej wykształcił ramy organizacyjne dopiero w połowie 1945 r., będąc ostatnią organizacją młodzieżową należącą do bloku demokratycznego. Odegrało to w przyszłości ujemną rolę pod względem miejsca i znaczenia ZMD w ruchu młodzieżowym.

Winą za ten stan rzeczy należy obarczyć częściowo samo Stronnictwo Demokratyczne, które w okresie lubelskim i w pierwszych miesiącach 1945 r. nie przejawiało większego zainteresowania powołaniem do życia własnej organizacji młodzieżowej. Świadczyć o tym może fakt, że Deklaracja SD z 28 września 1944 r. nic o sprawach młodzieży nie wspomniała. Można zgodzić się z twierdzeniem A. Rajewskiego, iż "sprawy młodzieży i organizacji młodzieżowej stanowiły integralny składnik zespołu zagadnień podejmowanych i rozwiązywanych już przez działający w Lublinie Zarząd Główny SD"[3], lecz równocześnie nie stworzono szansy młodemu pokoleniu posiadania własnej organizacji. Jest bowiem naturalne, że młodzież nie zawsze chce się podporządkować starszemu pokoleniu, uczestniczyć w jego problemach, lecz pragnie zająć się swymi sprawami, przedstawiać własne koncepcje, kształtować model młodego obywatela według własnych wzorców. Postępem ze strony SD było zamieszczenie w statucie z 28 lutego 1945 r. wzmianki o tym, że "Stronnictwo w celach wychowawczo-politycznych organizuje Kluby Demokratyczne oraz Związki Młodzieży Demokratycznej"[4]. Dalsza analiza statutu wskazywała na to, że powstający Związek miał być nie tylko ideowo, ale i organizacyjnie związany ze Stronnictwem.

W miarę wyzwalania reszty ziem polskich wśród dawnych działaczy RMD

odradzały się koncepcje utworzenia własnej organizacji młodzieżowej. Miała to być organizacja skupiająca młodzież szkolną i akademicką, związaną z SD oraz ideologią i tradycją akowską. Miało to prowadzić do stopniowej akceptacji nowej rzeczywistości politycznej przez tę grupę młodzieży[5].

Tabela 1

STAN LICZEBNY ZMD W DNIU 1 lipca 1943 roku

Województwo	liczba członków	% młodzieży zorganizowanej
Białystok	133	1,08
Bydgoszcz	722	1,96
Gdańsk	349	1,10
Katowice	1320	1,31
Kielce	490	0,66
Kraków	552	0,82
Lublin	330	0.75
Łódź m.	626	3,01
Łódź woj.	544	1,16
Olsztyn	63	0,55
Poznań	2646	3,77
Rzeszów	293	0,50
Szczecin	361	0,93
Warszawa m.	511	3,14
Warszawa woj.	652	1,04
Wrocław	241	0,36
RAZEM	9838	1,30

Źródło: Opracowano na podstawie: Cz. Kozłowski, *Z dziejów organizacji młodzieżowych w latach 1944-1948.* [w:] *Z dziejów Polski Ludowej.* Zbiór artykułów [pod red.:] W. Góry i J. Gołębiowskiego, Warszawa 1966, s. 360

Pierwsze zręby organizacyjne ZMD zaczęły powstawać w marcu 1945 r. w Warszawie, kiedy to młodzież wywodząca się z kręgów działaczy demokratycznych okresu przedwojennego i czasów okupacji organizowała zebrania, dyskusje i spotkania towarzyskie oraz aktywnie uczestniczyła we wszystkich akcjach organizacji młodzieżowych w stolicy. Oni to stanowili trzon wykształconego później Związku Młodzieży Demokratycznej. Podobne grupy powstawały w innych częściach kraju, szczególnie w środowiskach akademickich. Cały ten proces umożliwił Stronnictwu Demokratycznemu przyjęcie 1 czerwca 1945 r. uchwały powołującej do życia Związek Młodzieży Demokratycznej[6].

W celu skoordynowania dotychczas rozproszonej działalności ogniw młodzieżowych w całym kraju w lipcu 1945 r. powołano Komitet Organizacyjny dla zorganizowania obozu instruktorsko-wychowawczego w Izabelinie k. Warszawy w składzie: Lesław Wysocki, Maria Biskupska, Barbara Roykiewicz i Wanda Konarzewska. Obóz ten odegrał w dziejach ZMD istotną rolę, gdyż obok kontaktów między poszczególnymi ośrodkami kraju i przygotowania 30-osobowej kadry instruktorsko-wychowawczej doprowadził do przygotowania Statutu ZMD, deklaracji ideowej oraz przyczynił się do powołania na Ogólnopolskim Zjeździe Delegatów (29-30 sierpnia 1945 r.) Zarządu ZMD w składzie: Ryszard Wojdak (przewodniczący), Kazimiery Różański (wiceprzewodniczący), Maria Biskupska (sekretarz), Tadeusz Powiertowski (skarbnik), Leszek Guzicki i Andrzej Klimowicz (członkowie) oraz Stanisław Mroczek (kierownik gospodarczy)[7].

Powojenne dzieje ZMD można podzielić na trzy okresy. Pierwszy, określany często mianem "rozruchu", obejmował okres od lata 1945 do połowy 1946 r.

Drugi - otwierało powstanie Centralnego Komitetu Organizacyjnego, jako tymczasowego kierownictwa Związku latem 1946 r. do sierpnia 1946 r. Wreszcie okres trzeci zamykał się ramami listopad 1946 r. - lipiec 1948 r., kiedy to nastąpiło zjednoczenie ruchu młodzieżowego i powstanie Związku Młodzieży Polskiej[8].

Począwszy od września 1945 r. ZMD podjęło prace organizacyjne w całej Polsce. Umożliwiło rozwój organizacyjny i zwiększenie szeregów członkowskich, choć z dużymi trudnościami, gdyż Związek wchodził już na teren objęty działalnością powstałych wcześniej innych organizacji młodzieżowych. Musiał więc szukać dla siebie bazy rekrutacyjnej, znajdując ją przede wszystkim wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych i młodzieży akademickiej. Osobną grupę członkowską stanowiła młodzież związana organizacyjnie w czasie okupacji z AK. Na ten temat P. Kościański pisze: "Związek grupował głównie młodzież ze środowiska akademickiego, mającą wiele wątpliwości, zahamowań, niechętnie idących do ZMW czy OMTUR. Ruch Młodej Demokracji - poprzednik ZMD - współpracował z AK i innymi organizacjami związanymi z Delegaturą, skąd może wynikało pozytywne nastawienie do Związku. Często przychodzili do nas prosto z działających półlegalnie poakowskich grup. W ZMD znajdowali możliwości autentycznego działania"[9]. Dotyczyło to jednak starszej młodzieży, gdyż z upływem czasu szeregi członkowskie zwiększały się o młodzież nie związaną dotychczas z żadną organizacją. Ponadto należy zwrócić uwagę na to, że znalezienie się w szeregach ZMD części młodzieży obcej ideologicznie mogło rodzić konflikty, prowadzić do sprzeciwów ze strony władz Stronnictwa Demokratycznego[10] i kierownictw innych organizacji młodzieżowych.

Z drugiej jednak strony, ZMD grupując młodzież inteligencką, zarówno studiującą jak i uczącą się, wywodzącą się w przeważającej części ze środowisk urzędniczych, wolnych zawodów, mieszczaństwa i rzemieślników, stwarzał tej młodzieży szansę do aktywnego włączenia się w dzieło odbudowy i przebudowy kraju. Żadna bowiem z organizacji młodzieżowych, stojących na gruncie PKWN, z wielu przyczyn takiej szansy nie dawała. Podejmując więc walkę o tę młodzież dla Polski Ludowej, ZMD odegrał pozytywną rolę. Ułatwił bowiem wielu znalezienie swojego miejsca w nowych warunkach społeczno-politycznych, zrozumienie zachodzących w kraju przeobrażeń, przełamanie dezorientacji politycznej oraz właściwą ocenę roli i miejsca reakcyjnego podziemia w walce o władzę w Polsce.

Starania o zorganizowanie Sekcji Młodych w Wielkopolsce, której zadaniem miało być przygotowanie przyszłych czynnych działaczy Stronnictwa Demokratycznego, rozpoczęto w Poznaniu w kwietniu 1945 r. Zabiegi czynione w tej sprawie w Zarządzie Głównym SD nie dały jednak pozytywnych rezultatów. Tak więc do połowy 1945 r. nie udało się tutaj utworzyć organizacji młodzieżowej przy SD.

Kontrowersje budzi data powstania Zarządu Wojewódzkiego ZMD. E. Dalek i E. Makowski, a za nimi M. Rum[11], opierając się na wywiadzie z Wacławem Wilanowskim twierdzą, że Zarząd Wojewódzki utworzono we

wrześniu 1945 r. Natomiast z zachowanego pierwszego sprawozdania ZW ZMD wynika, iż prace organizacyjne podjęto w połowie lipca 1945 r. W sprawozdaniu tym sam Wilanowski pisze: "Dnia 15-ego lipca zaprosił mnie na konferencję prezes Stronnictwa Demokratycznego w Poznaniu prof. Sobaszek i zaproponował zorganizowanie Związku Młodzieży Demokratycznej. Zdecydowałem się natychmiast i przystąpiłem do działania. Poprosiłem kol. Partykę Władysława do współpracy. Dnia 17-ego lipca rozprowadziliśmy odezwę do młodzieży akademickiej, a 18-tego lipca odbyło się zebranie konstytucyjne, na którym wybrany został Zarząd Wojewódzki Związku (...). W tym samym czasie odbyłem konferencję z prof. UP dr Cz. Znamierowskim i prezesem SD na okręg poznański prof. Sobaszkiem, na której postanowiliśmy nie ograniczać się tylko do młodzieży akademickiej, ale raczej starać się przyciągnąć także inną młodzież, która by reprezentowała wszystkie grupy społeczne. Od tej chwili weszliśmy na forum życia półpolitycznego jako grupa zgrana i świadomie dążąca do celu"[12].

W świetle więc tego dokumentu należy przyjąć, że dzień 18 lipca 1945 r. był początkiem ZMD w Wielkopolsce. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, iż wielkopolska organizacja ZMD usiłowała rozszerzyć bazę rekrutacyjną, a nie ograniczyć się do młodzieży uczącej się, inteligenckiej i mieszczańsko-rzemieślniczej. Zamysł ten jednak nie powiódł się, gdyż Związkowi poza nielicznymi przypadkami nie udało się przyciągnąć młodzieży z innych środowisk.

Pełną działalność organizacyjną Związek rozpoczął po wakacjach, we wrześniu 1945 r.; wtedy to, jak podają Dalek i Makowski[13], miał ukształtować się pierwszy Zarząd Wojewódzki na Wielkopolskę. Podjęcie aktywnej działalności rekrutacyjnej nie przyniosło jednak spodziewanych pozytywnych rezultatów, gdyż wg cytowanego sprawozdania do końca października udało się utworzyć w województwie zaledwie pięć kół: Kobylin - 150 członków, Krotoszyn - 45 członków, Gniezno - 40 członków, Kiekrz - 20 członków i Żabikowo - 30 członków. Na wyróżnienie zasługuje koło w Kobylinie, gdzie w ciągu miesiąca zwerbowano 150 członków. Było to zresztą najliczniejsze koło ZMD w kraju. Pod względem liczebności wyprzedzało w tej miejscowości także inne organizacje młodzieżowe.

Do podstawowych form działalności w pierwszym okresie należała działalność propagandowa poprzez ulotki, odczyty dyskusyjne[14], często z udziałem profesorów poznańskich uczelni, zebrania informacyjne czy stały kącik ZMD w Polskim Radiu w Poznaniu.

Mimo najszczerszych chęci i dużego zapału organizacyjnego osiągnięcia były znikome. Na przeszkodzie m.in. stanęły trudności finansowe, o których donoszono w cytowanym pierwszym sprawozdaniu: "I w tej działalności napotykamy na ogromne trudności w związku z brakiem funduszy. Nie możemy należycie kontrolować kół prowincjonalnych, nie możemy ich zasilać referatami - łączy nas tylko poczta".

Następny okres także nie należał do optymistycznych pod względem rozwoju

organizacyjnego. 28 lutego 1946 r. istniało 7 kół z 742 członkami, 31 maja liczba kół wzrosła tylko do 8 (760 członków), by po roku (31 maja 1947r.) wzrosnąć do 11 kół przy spadku liczby członków do 654[15]. Wzrost liczby kół w maju 1947 r.

Tabela 2

KOŁA ZMD W WOJEWÓDZTWIE POZNAŃSKIM
(stan w dniu 30.IX.1947 r.)

Lp.	Miejscowość	Charakter koła	Liczba członków
1.	M. Poznań	akademickie	65
2.	M. Poznań	miejskie	491
3.	M. Poznań	przy Polskim Radiu	14
4.	M. Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. K. Potockiej)	47
5.	M. Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum Marcinkowskiego)	12
6.	M. Poznań	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	23
7.	M. Poznań	szkolne (Liceum Handlowo-Administracyjne)	60
8.	M. Poznań	szkolne (Liceum Mechaniczne i Elektryczne)	15
9.	Gniezno	miejskie	37
10.	Kalisz	miejskie	10
11.	Krotoszyn	miejskie	27
12.	Kobylin	miejskie	60
13.	Kickrz	wiejskie	32
14.	Turek	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. T. Kościuszki)	22
15.	Rogoźno	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	67
16.	Kościan	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. St. Kostki)	15
17.	Wągrowiec	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	21
18.	Września	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. H. Sienkiewicza)	12
19.	Wolsztyn	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	34
20.	Bnin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	15
21.	Jarocin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	21
22.	Leszno	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	30
23.	Nowy Tomyśl	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	26
24.	Gostyń	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	45
25.	Gniezno	szkolne (Liceum Handlowe)	22
26.	Gniezno	szkolne (Liceum Męskie)	36
27.	Konin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	26
28.	Międzychód	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	25
		Ogółem członków	1299

Źródło: AKW PZPR w Poznaniu, *ZMD.*

był spowodowany tym, iż koło poznańskie zostało podzielone na trzy odrębne koła: miejskie, akademickie[16] i przy Polskim Radiu. Koła terenowe istniały w Gnieźnie, Kobylinie, Śremie, Środzie, Kiekrzu, Rogoźnie i Wągrowcu. Z wcześniej utworzonych, na skutek braku kontaktu z Zarządem Wojewódzkim, rozpadły się koła w Żabikowie, Kaliszu, Chludowie, Wolsztynie i Kole.

Istotny wzrost zasięgu wpływów ZMD w woj. poznańskiem obserwujemy od połowy 1947 r. Wtedy do dała o sobie znać uporczywa praca propagandowa w terenie, której efekty były widoczne w liczbie kół i członków (zob. tab. 2). Na przestrzeni od maja do września 1947 r. liczba kół wzrosła z 11 do 28, a liczba członków powiększyła się z 654 do 1299. Proces ten trwał także w następnych miesiącach, by ostatecznie 1947 rok zamknąć bardzo korzystnym bilansem 63 kół i 1864 członków[17].

Także pierwsze miesiące 1948 r. można uznać za korzystne dla Związku Młodzieży Demokratycznej. Wyrazem tego może być fakt, iż 3 czerwca 1948 r. wojewódzka organizacja ZMD liczyła już 2953 członków zgrupowanych w 76 kołach (zob.tab. 3).

Tabela 3

KOŁA ZMD W WOJEWÓDZTWIE POZNAŃSKIM
(stan w dniu 3.VI.1948 r.)

LP.	Miejscowość	Charakter koła	Liczba członków
1.	Gniezno	miejskie	25
2.	Gniezno	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. B. Chrobrego)	31
3.	Gniezno	szkolne (Gimnazjum i Liceum Handlowe)	34
4.	Gniezno	szkolne (Gimnazjum i Liceum Żeńskie)	22
5.	Gostyń	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	34
6.	Gostyń	miejskie	16
7.	Grodzisk	szkolne (Gimnazjum i Liceum Męskie)	22
8.	Jarocin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	49
9.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. A. Asnyka)	29
10.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum Handlowe)	30
11.	Kalisz	szkolne (Liceum Handlowe)	68
12.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. A. Jagiellonki)	35
13.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. T. Kościuszki)	40
14.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum Mechaniczne)	33
15.	Kalisz	miejskie	26
16.	Kalisz	szkolne (Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych)	21
17.	Kępno	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	52
18.	Kiekrz	miejskie	27

	(powiat Poznań)		
19.	Koło	szkolne (Liceum Handlowe)	31
20.	Konin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	82
21.	Konin	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	36
22.	Kościan	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	25
23.	Koźmin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	24
24.	Kórnik	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	33
25.	Krotoszyn	miejskie	27
26.	Krotoszyn	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. H. Kołłątaja)	[illegible]
27.	Krotoszyn	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	56
28.	Kobylin	miejskie	40
	(powiat Krotoszyn)		
29.	Leszno	szkolne (Gimnazjum i Liceum Handlowe)	32
30.	Leszno	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	126
31.	Leszno	szkolne (Liceum Żeńskie)	27
32.	Międzychód	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	34
33.	Miłosław	szkolne (Szkoła Zawodowa)	24
	(powiat Września)		
34.	Nowy Tomyśl	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	23
35.	Oborniki	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	33
36.	Odolanów	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	16
37.	Ostrów Wlkp.	szkolne (Gimnazjum i Liceum Handlowe)	25
38.	Ostrów Wlkp.	szkolne (Gimnazjum Męskie)	32
39.	Ostrów Wlkp.	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. E. Szczanieckiej)	40
40.	Pleszew	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. S. Staszica)	31
41.	Pniewy	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	29
	(powiat Szamotuły)		
42.	Poznań	miejskie	124
43.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych)	27
44.	Poznań	szkolne (Liceum Gospodarcze)	25
45.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. J. Kantego)	28
46.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. M. Magdaleny)	44
47.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. Bergere)	27
48.	Poznań	szkolne (Liceum Administracyjno-Handlowe)	89
49.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. K. Marcinkowskiego)	26
50.	Poznań	szkolne (Liceum Mechaniczno-Energetyczne)	28
51.	Poznań	szkolne (Gimnazjum im. K. Potockiej)	71

52.	Poznań	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	49
53.	Poznań	szkolne (Liceum Przemysłowo-Odzieżowe)	30
54.	Poznań	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. H. Zamojskiej)	21
55.	Poznań	szkolne (Szkoła Pielęgniarska)	18
56.	Rawicz	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	22
57.	Rogoźno	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	97
	(powiat Oborniki)		
58.	Skwierzyna	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	29
59.	Słupca	szkolne (Liceum Handlowe)	54
	(powiat Konin)		
60.	Śrem	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	36
61.	Środa	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	21
62.	Sulęcin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	26
63.	Świebodzin	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	25
64.	Szamotuły	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	34
65.	Trzemeszno	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	35
	(powiat Gniezno)		
66.	Turek	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	37
67.	Wągrowiec	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	21
68.	Wągrowiec	szkolne (Liceum Pedagogiczne)	53
69.	Wolsztyn	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	37
70.	Wolsztyn	miejskie	14
71.	Wolsztyn	szkolne (Szkoła Zawodowa)	32
72.	Września	szkolne (Gimnazjum i Liceum im. H. Sienkiewicza)	98
73.	Zielona Góra	szkolne (Gimnazjum i Liceum)	26
74.	Poznań	akademickie (Uniwersytet Poznański)	94
75.	Poznań	akademickie (Szkoła Inżynierska)	46
76.	Poznań	akademickie (Akademia Handlowa)	53
		OGÓŁEM CZŁONKÓW	2953

Źródło: AKW PZPR w Poznaniu, *ZMD*.

Proces dynamicznego, jak na warunki tej organizacji, rozwoju liczebnego został przerwany zjednoczeniem demokratycznych organizacji młodzieżowych w lipcu 1948 r. na Zjeździe we Wrocławiu i utworzeniem Związku Młodzieży Polskiej. Z drugiej jednak strony, jak sugeruje sprawozdanie za styczeń 1948 r.[18], szanse na wzrost liczebny były bardzo niewielkie. W sprawozdaniu tym bowiem stwierdzono: "Obecnie nie przwiduje się już specjalnego natężenia akcji

organizowania nowych kół szkolnych, gdyż w większości szkół średnich (80%) koła ZMD istnieją. Dlatego też w styczniu powstały tylko 4 koła. Większą uwagę zwraca obecnie Wydział Organizacyjny na pracę istniejących już kół, przeprowadzając systematyczne wizytacje". Wzrost ilościowy ZMD mógł opierać się na powstawaniu kół środowiskowych, lecz tutaj szanse naboru nowych członków były znikome. Wejściu ZMD na grunt innych środowisk przeciwstawiały się inne organizacje młodzieżowe. Zatem stan osiągnięty w czerwcu 1948 r. należy uznać za optymalny dla ZMD.

Na rozwój organizacyjny ZMD istotny wpływ miał stopień zorganizowania i wpływy w dwóch środowiskach: akademickim i szkolnym (zob. tab. 4).

Tabela 4

KOŁA ZMD W WOJEWÓDZTWIE POZNAŃSKIM WG ŚRODOWISK

Data	Liczba kół	w tym			
		szkolne	miejskie	wiejskie	akademickie
1.XII.1945	6	-	5	-	1
1. V.1946	9	-	7	1	1
30. IV.1947	29	20	7	1	1
30.XII.1947	67	54	7	1	1
1. II.1948	68	58	6	1	3
3. VI.1948	76	65	8	-	3

Źródło: E. Dałek, B. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe w Wielkopolsce 1945-1948*. Poznań 1969, *s. 238;* AKW PZPR Poznań, *Związek Młodzieży Demokratycznej*.

Wielkopolska organizacja opierała się głównie na młodzieży szkół średnich. Na tę działalność nakierowany był program. Wśród podstawowych form działalności kół szkolnych należy wymienić: pracę w samorządzie szkolnym, samokształcenie, pomoc w nauce słabszym kolegom, organizowanie życia pozaszkolnego, utrwalanie miejsca organizacji w środowisku, udział w uroczystościach szkolnych i środowiskowych, udział w kampaniach politycznych itp. W kołach szkolnych ożywioną działalność przejawiały różne sekcje naukowe. Szczególną uwagę zwracał Okręgowy Komitet Wykonawczy ZMD na pracę sekcji oświatowo-kulturalnych i społeczno-politycznych. Dla tej działalności OKW przygotowywał referaty z dziedziny naukowej, politycznej i gospodarczej. Stanowiły one punkt wyjścia do dyskusji zarówno w sekcjach, jak i całych kołach. Do pracy z kołami szkolnymi powołano specjalnego inspektora, którym był Witold Schultz.

Problemom organizacji szkolnych poświęcono szczególnie dużo uwagi na łamach "Młodej Demokracji". Obok informacji o powstaniu nowych kół, niekiedy ich przewodniczących, zwracano uwagę na trudności, jakie napotykał

ZMD przy tworzeniu nowych kół szkolnych, w tym na niechęć nauczycieli i dyrekcji do tworzenia w murach szkolnych wszelkich organizacji młodzieżowych bądź organizacji związanych z innymi partiami niż kierownictwo szkoły. Często w szkołach lansowano pogląd, że członkowie organizacji młodzieżowych to komuniści bez względu na to, do jakich organizacji należeli. Autor artykułu E. Orkiszewski, pragnie jakby przekonać czytelników o nieprawdziwości takiej oceny, m.in. pisząc: "W organizacjach naszych nie tylko mówi się o polityce. Zadaniem naszym jest przede wszystkim wychowanie młodego pokolenia w duchu demokracji, danie okazji wypowiadania swoich myśli i przekonań, pomoc w pracy i nauce oraz przygotowanie swoich członków do pracy społecznej"[19]. Województwo poznańskie w akcji szkolnej osiągnęło najlepsze rezultaty w maju, co wielokrotnie podkreślano w prasie młodzieżowej ZMD[20].

Początki tworzenia ZMD w Wielkopolsce były związane z powstawaniem zrębów organizacyjnych Związku w Środowisku studenckim. Dotyczyło to przede wszystkim studentów Uniwersytetu Poznańskiego, Akademii Handlowej i Wyższej Szkoły Inżynierskiej. Specyficzne cechy, jakie wiążą się z warunkami tworzenia organizacji akademickich wymagają kilku uwag.

Organizacje akademickie skupiły w swych szeregach młodzież, która w skrajnie różnych warunkach przetrwała okres okupacji. Na jednej sali wykładowej znalazła się młodzież uczestnicząca w walce z okupantem w szeregach Armii Krajowej, Gwardii Ludowej, Batalionów Chłopskich czy Ludowego Wojska Polskiego. Obok nich znajdowali się ci, którzy zmuszeni byli do pracy dla utrzymania rodziny bądź wywiezieni zostali przez okupanta na przymusowe roboty do Rzeszy, czy wreszcie grupa zajmująca się w latach okupacji pokątnym handlem i kombinatorstwem. Trudny ten okres, ciągłe przebywanie w sytuacjach, kiedy chodziło o stawkę najwyższą - życie, "rodziło nonszalancję do życia i nieczułość na ludzkie cierpienie. Przeważał oczywiście patriotyzm, ofiarność, poświęcenie i odwaga, ale koszta nauki w tej szkole były bardzo wysokie"[21]. I z taką spuścizną okupacyjną młodzież weszła w okres wolnego państwa, w którym wymagano od niej uczciwości, pracowitości, poświęcenia dla narodu, prawości w postępowaniu. Było to sprawą trudną, wymagającą szeregu lat, aby te cechy nabyte w czasie wojny wyeliminować. Uwzględnić należy jeszcze specyficzną, klerykalno-endecką tradycję w Wielkopolsce, która daleka była od zaakceptowania nowej sytuacji społeczno-politycznej, nowego oblicza ideowego państwa.

Istotną kwestią przy tworzeniu organizacji akademickich był stosunek do nich władz uczelni. Nie wszędzie klimat ten był sprzyjający. Z czasem zmienił się na tolerancyjny, a w ostatnim okresie przed zjednoczeniem - w większości pozytywny. Wyrazem tego była legalizacja przez senaty poszczególnych organizacji, co w większości uczelni nastąpiło w początkach 1947 r. Zmiana klimatu na uczelniach znalazła potwierdzenie m.in. w rezolucji uchwalonej przez Ogólnopolską Konferencję Akademicką ZMD z 24 stycznia 1948 r.[22].

ZMD na uczelniach poznańskich od początku powstania nie wykształcił własnej struktury organizacyjnej, a tylko przy Zarządzie Wojewódzkim istniała

Sekcja Akademicka, którą kierował J. Młokosiewicz. Wyodrębnienie Międzyuczelnianego Koła Akademickiego nastąpiło w maju 1946 r. Kierował nim zarząd reprezentujący trzy uczelnie[23].

Wzrost liczbowy doprowadził do konieczności utworzenia kół wydziałowych. W styczniu 1948 r. utworzone zostały odrębne koła na poszczególnych uczelniach. Istniała jednak między nimi ścisła więź przez istniejący Komitet akademicki ZMD na czele z Tadeuszem Trawińskim.

Udział młodzieży zorganizowanej w życiu akademickim nie był do 1948 r. znaczący (zob. tab. 5), gdyż na ogólną liczbę ponad 12 tys. studentów na wszystkich uczelniach w czerwcu 1948 r. do wszystkich organizacji ideowo-politycznych należało zaledwie ok. 12% ogółu młodzieży studenckiej: wśród nich AZMD był najsłabszym ogniwem.

Tabela 5

CZŁONKOWIE AKADEMICKICH ORGANIZACJI IDEOWO-WYCHOWAWCZYCH ŚRODOWISKA POZNAŃSKIEGO W LATACH 1945-1948

Organizacja	VI *1945*	I *1946*	IV *1946*	I *1947*	IV *1947*	I *1948*	IV *1948*
AZWM	6	20	80	130	250	446	536
ZNMS	-	-	17	130*	319	430	550
AZMW	20	80*	170	80	130	240	260
AZMD	-	50	48	50	65	143	160
RAZEM	26	150	315	390	764	1259	1526

* dane przybliżone lub oparte na wspomnieniach działaczy

Źródło: S. Sierpowski, *Organizacje ideowo-wychowawcze w środowisku akademickim w latach 1945-1948.* [w:] materiały z Sesji naukowej UAM w XX-lecie PRL, Poznań 1966 (mat. powielony), s. 60.

Przedstawiony obraz ma charakter raczej czysto formalny. Charakteryzuje bowiem w zasadzie wpływy organizacji na młodzież z punktu widzenia statystycznego. Nie uwzględnia natomiast stopnia zaangażowania poszczególnych członków, AZMD należy chyba traktować jako organizację kadrową, w której każdy członek był równocześnie działaczem, aktywistą, a nie przysłowiową "martwą duszą". Ta ostatnia grupa pojawiła się dopiero wtedy, gdy organizacje stały się masowe, kiedy kierownictwom często bardziej zależało na efektach liczbowych, niż na rzeczywistej działalności. Nie można chyba przypuszczać, że wstępowanie w tych latach do jakiejkolwiek organizacji było podyktowane chęcią zrobienia kariery. Raczej przeciwnie. Podjęcie aktywnej działalności wymagało często prezentowania własnych poglądów, nie zawsze popularnych w

środowisku. "Narazić" można się było częściej kolegom i władzom uczelni, niż uzyskać poparcie i poklask. Członkowie organizacji zdawali sobie doskonale sprawę z niechęci, z jaką niemal na każdym kroku spotykali się. Stąd ich gorący apel: "Poznajcie nas z naszej działalności i tylko według niej nas sądźcie"[24]. Jeżeli wcześniej użyto określenia, że AZMD był organizacją o charakterze kadrowym, to miało to swoje uzasadnienie. Można przypuszczać, obserwując wszechstronność działalności Związku, że szczególnie w pierwszych dwóch latach nie było członka, który nie miał wyznaczonych zadań. Obok bowiem działalności związanej z zakładaniem nowych kół, uczestniczono aktywnie we wszystkich akcjach politycznych, organizowano życie kulturalne i sportowe, brano udział w życiu akademickim, zabiegano o fundusze, delegowano swoich przedstawicieli do rad narodowych i przede wszystkim musiano wypełniać podstawowe obowiązki studenta. Trudno więc sobie wyobrazić, aby ta kilkudziesięcioosobowa grupa członków AZMD nie była w całości zaangażowana w różne sfery życia społeczno-politycznego. Znacznie tę pracę ułatwiał podział na różne sekcje, które grupowały członków pod względem zainteresowań (zob. tab. 6).

Tabela 6

SKŁADY OSOBOWE ZARZĄDÓW WOJEWÓDZKICH (OKRĘGOWYCH KOMITETÓW WYKONAWCZYCH) ZMD W WOJEWÓDZTWIE POZNAŃSKIM w latach 1945-1946

	Lipiec 1945	Kwiecień 1946	Wrzesień 1947	Styczeń 1948
Przewodniczący	Wacław Wilanowski	Wacław Wilanowski	Wacław Wilanowski	Wacław Wilanowski
I wiceprzewod.	Stefan Bernaciak	Marian Certner	Marian Gertner	Marian Gertner
II wiceprzewod.			Zbigniew Gertych	Zbigniew Gertych
Sekretarz	Krystyna Przywarska	Krystyna Przywarska	Zdzisław Budzyński	Zdzisław Budzyński
Skarbnik	Sławomir Bański	Marian Wilk	Marian Wilk	Marian Wilk
Członkowie	Jerzy Dylewicz	Jerzy Dylewicz	Janina Błażejewska	Marian Janek
	Antoni Szafrański	Władysław Gronan	Marian Jenek	Alfons Płoszewski
	Arkadiusz Tymaczewski	Edmund Morawski	Bernard Kachel	
Sekcje:				
Polit.- prop.	Władysław Partyka	Włodzimierz Zajęcki	Wiesław Urbański	Jerzy Młokosiewicz
Akademicka		Jerzy Młokosiewicz	Jerzy Młokosiewicz	Marian Certner
Kult.- oświat.	Janusz Szałowski	Zdzisław Budzyński		Edward Kowalski
Kult.- rozr.				Witold Schultz
Organizacyjna	Marian Certner	Jerzy Szałowski		
Sportowa	Czesław Danielewicz	Marian Jenek		

Źródło: AKW PZPR w Poznaniu, *ZMD*. E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe w Wielkopolsce 1945-1948*. Poznań 1965, s. 137-138

Tak wszechstronna działalność ZMD była możliwa dzięki poprawnie układającej się współpracy z innymi organizacjami studenckimi, szczególnie ZWM, co znalazło potwierdzenie ze strony tej organizacji. "Najlepiej układała się przez cały czas (od drugiej połowy 1945 r.) współpraca między ZWM a Związkiem Młodzieży Demokratycznej. Mimo, że ZMD liczył niewielu członków, Zarząd Wojewódzki ZWM wysoko cenił sobie tę współpracę. ZMD skupiał bowiem młodzież inteligencką i drobnomieszczańską, na którą ZWM nie miał większego wpływu"[25].

UDZIAŁ ZMD W ŻYCIU POLITYCZNYM, SPOŁECZNYM I KULTURALNYM REGIONU

Dwie wielkie kampanie polityczne, referendum i wybory do Sejmu Ustawodawczego, jakie miały miejsce w omawianym okresie, musiały siłą rzeczy również zaktywizować organizacje młodzieżowe i wciągnąć je w orbitę walki politycznej. Aktywność i wkład poszczególnych organizacji w akcję propagandową był różny, zależny od ich wielkości, możliwości finansowych oraz składu społecznego. Żadna z nich jednak w województwie poznańskiem nie uchylała się od aktywnego uczestnictwa w tych ważnych aktach politycznych.

Jedną z najszerzej stosowanych form agitacji przed referendum był kolportaż prasy, ulotek, afiszów, instrukcji omawiających sposób głosowania ludowego, broszur i odezw. ZMD rozprowadziło 6000 afiszów 10000 odezw do młodzieży, 2000 plakatów oraz 3000 instrukcji o sposobie głosowania[26].

Ta forma akcji propagandowych była skoordynowana w ramach Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Organizacji Młodzieżowych; dzielono rejony i środowiska, aby objąć działalnością całe województwo.

Inną, bardzo istotną formą agitacji było organizowanie brygad propagandowych. ZMD zorganizował 5 brygad z udziałem 25 członków. Każda z brygad działała samodzielnie, miała wyznaczoną trasę, miejscowości i charakter zadań. Pierwsza grupa działała na trasie Opalenica-Zbąszyń-Świebodzin-Rzepin-Słubice, druga - Drezdenko-Strzelce-Gorzów, trzecia i czwarta: Poznań-Wolsztyn-Zielona Góra-Celichowo-Zbąszyń-Nowy Tomyśl-Buk-Poznań. Piąta grupa docierała do pojedynczych miejscowości, np. Leszno, Rawicz, Koło, Konin, Września, Oborniki i inne.

Podobny przebieg i charakter miała kampania przed wyborami do Sejmu w styczniu 1947 r. Z inicjatywy ZMD powstał Wojewódzki Komitet Wyborczy Demokratycznych Organizacji Młodzieżowych. ZMD reprezentował W. Wilanowski. Poznańska organizacja ZMD zorganizowała 10 wieców przedwyborczych (m.in. w Pile, Krotoszynie, Kole, Śremie, Środzie), które gromadziły przeciętnie 100 - 400 osób[27]. Ponadto wzorem poprzedniej kampanii zorganizowano dwie brygady agitacyjno-propagandowe, które obok organizacji

wieców zajmowały się kolportażem broszur, ulotek, malowaniem haseł, rozklejaniem plakatów nawołujących do popierania programu wyborczego organizacji demokratycznych.

OKW ZMD wydał własną odezwę do młodzieży, która m.in. stwierdzała: "Wypowiadamy się za Blokiem Demokratycznym, aby Niepodległość Polski na zawsze utrwalić oraz ochronić i całkowicie zespolić z Macierzą Ziemie Odzyskane.

Wypowiadamy się za Blokiem Demokratycznym, aby jak najlepiej budować nowy jasny Dom dla całego Narodu"[28].

Aktywny udział ZMD w obu kampaniach politycznych, choć w ograniczonym stopniu, był dobitnym wyrazem dojrzałości politycznej jego członków i ich zaangażowania w proces budowy nowego społeczeństwa oraz wskazywał na to, że linia społeczno-politycznych i gospodarczych przemian zapoczątkowanych w Polsce po II wojnie światowej znajduje w Związku pełną akceptację.

Obok działalności politycznej ZMD zaznaczył w sposób liczący się swoją obecność w różnych formach aktywności społecznej. Istotny był udział w pracach organów przedstawicielskich, różnych towarzystw i instytucji społecznych. ZMD posiadają swego przedstawiciela w Wojewódzkiej Radzie Narodowej (W. Wilanowski). Nie udało się, mimo licznych zabiegów, uzyskać mandatu w Miejskiej Radzie Narodowej.

Swoich przedstawicieli ZMD posiadał w Wojewódzkiej i Miejskiej Radzie WF i PW (Marian Jenek, Zygmunt Łopatka), Komitecie Obywatelskim dla Spraw Daniny Narodowej, Obywatelskim Komitecie Odbudowy Warszawy i Poznania, Społecznym Komitecie Zbiórki Złomu, Społecznej Radzie Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego, Komisji Amnestyjnej przy Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego, Wojewódzkim Zarządzie Komitetu Słowiańskiego i innych[29].

Z tej fragmentarycznej listy wynika, że ZMD nie pomijał żadnej okazji dla zamanifestowania swej obecności w życiu społeczno-politycznym regionu, co ze względu na szczupłość szeregów członkowskich wymagało sporego wysiłku. Ponadto należy zwrócić uwagę na aktywne włączanie się w przygotowania różnych uroczystości, jak: 1 Maja, rocznicy opublikowania Minifestu PKWN, rocznicy bitwy pod Lenino, okolicznościowych uroczystości związanych z wybuchem powstania warszawskiego itp.

Główny ciężar związany był z działalnością wewnątrz organizacyjną. Ze względu na dominację dwu środowisk, szkolnego i akademickiego, poszukiwano różnych form pracy, dostosowanych do poziomu wykształcenia i potrzeb danej grupy. Obok więc ogólnego szkolenia politycznego w postaci referatów, pogadanek, prelekcji czy dyskusji, istotna była także działalność oświatowo-kulturalna i sportowa.

Tym ostatnim formom poświęcano szczególnie dużo uwagi. Ułatwiały one bowiem kontakty osobiste, integrowały środowisko, podnosiły poziom kulturalny członków oraz przyciągały na imprezy także młodzież niezorganizowaną.

Już w pierwszym sprawozdaniu Zarządu Wojewódzkiego czytamy: "Z naszej

działalności kulturalno-oświatowej na pierwszy plan wysuwają się organizowane periodycznie w każdą środę po 15-tym Wieczory Rozmaitości. Na program każdego wieczoru składają się: recytacje, śpiew solo lub zespołowy, muzyka, monologi i pogadanki literackie. Staramy się tą drogą wyszukiwać młode talenty wśród członków"[30]. W istniejącej w Poznaniu świetlicy ZMD był odbiornik radiowy oraz znajdowła się czytelnia prasy i czasopism. Stałą częścią działalności ZMD były wieczory zapoznawcze, połączone z tańcami, występami arystycznymi i okolicznościowymi prelekcjami[31].

Do innych form działalności kulturalno-oświatowej należały wycieczki po Poznaniu, Wielkopolsce i Ziemi Lubuskiej. Pragnąc rozszerzyć wyjazdy grupowe, czyniono starania w celu uzyskania środków lokomocji. Z pomocą najczęściej przychodziło wojsko, udostępniając samochody w zamian za występy artystyczne w jednostkach wojskowych stacjonujących na trasie wycieczki.

Szczupłość bazy źródłowej uniemożliwia szersze przedstawienie tej sfery działalności ZMD. Wiadomo jedynie, że w 1947 r. działało 7 sekcji krajoznawczych, 16 sekcji naukowych i 14 kulturalno-oświatowych. Zespoły artystyczne ZMD oprócz wzbogacenia własnych imprez występowały na wielu akademiach, uroczystościach, świętach narodowych itp. organizowanych przez różne instytucje i organizacje. Wielokrotnie łączono te występy z pogadankami i odczytami na tematy ideologiczne, związane z przemianami społeczno-politycznymi zachodzącymi w kraju. Przykładem mogą być organizowane co dwa tygodnie wieczory dyskusyjne wśród studentów.

Ponadto ZMD na miarę swych możliwości uczestniczył w odbudowie życia gospodarczego kraju. Członkowie brali udział w odgruzowywaniu ulic i placów Poznania, pomagali przy uruchamianiu zniszczonych fabryk, organizowali transport, komunikację itp. Pomagali także przy rozminowywaniu, zaś administracji państwowej - przy przywracaniu polskich nazw ulic i osiedli. Dotyczyło to szczególnie roku 1945.

Główne akcenty manifestowania udziału młodzieży w życiu kraju przypadały na coroczne marcowe obchody Światowego Tygodnia Młodzieży. W dniach tych organizowano liczne imprezy kulturalne, okolicznościowe manifestacje, pochody, prace na rzecz miasta. Obok uroczystości organizowanych wspólnie przez wszystkie organizacje młodzieżowe, ZMD samodzielnie organizował spotkania z młodzieżą Liceum im. J. Kantego, Państwowej Szkoły Budowlanej, Gimnazjum i Liceum Bergera[32].

Koncentrowanie pracy głównie na młodzieży szkolnej wymagało stosowania specjalnych form, specyficznych dla tej grupy młodzieży, poczynając od zakładania kół, a kończąc na układaniu programu i jego realizacji. Tutaj szczególnie dużą wagę przywiązywano do pracy w samorządzie szkolnym, samokształceniu, pomocy w nauce słabszym kolegom, organizowaniu życia pozaszkolnego. Przejawem tej działalności było tworzenie sekcji naukowych, zwłaszcza oświatowo-kulturalnych i społeczno-politycznych, krajoznawczych, literacko-muzycznych i innych.

Jedną z najsłabszych stron działalności ZMD było życie sportowe. Nie

wiązało się to jednak z niedocenianiem tej strony działalności, lecz spowodowane było ogólnymi brakami sprzętu i obiektów. Preferowano więc przede wszystkim turystykę. Jedyną informację o działalności sportowej znajdujemy w sprawozdaniu z 1947 r. "Koło w Kiekrzu utworzyło natomiast sekcję żeglarską i rozporządza ona dwoma dużymi łodziami żaglowymi. Koło to ma ambicję utworzenia ośrodka żeglarskiego ZMD w Kiekrzu, co zasługuje na specjalną uwagę, gdyż warunki żeglarskie są naprawdę nadzwyczajne"[33]. Późniejsze lata wykazały, że ambicje ZMD zostały zrealizowane i Kiekrz stał się jednym z największych ośrodków sportów wodnych w Wielkopolsce.

Tak szeroka i wszechstronna działalność ZMD świadczyła o dużej prężności Związku, zainteresowaniach członków oraz zapotrzebowaniu na taką działalność.

NA DRODZE DO ZJEDNOCZENIA RUCHU MŁODZIEŻOWEGO

Odradzający się po drugiej wojnie światowej ruch młodzieżowy w Polsce stanął przed zupełnie nowymi zadaniami, znalazł się w odmiennych warunkach politycznych. Czynnikiem łączącym wszystkie cztery demokratyczne organizacje było pozytywne działanie na rzecz stabilizacji życia i przyspieszenia odbudowy kraju, stworzenia odpowiednich warunków na rzecz startu życiowego młodego pokolenia zarówno w sensie możliwości nauki i pracy, jak i rozwoju kulturalnego, wypoczynku itp. Te wspólne pozytywne elementy łączące organizacje młodzieżowe nie mogły jednak przesłonić występujących rożnic, z których podstawową były różnice ideologiczne, w istotny sposób rzutujące na głoszone treści wychowawcze, kształtowanie poglądów i postaw własnych członków, wpływały na wzmocnienie lub osłabienie społecznej oraz politycznej aktywności młodzieży. "W sytuacji, kiedy ruch młodzieżowy był politycznie i ideologicznie podzielony, nie było możliwości wypracowania wspólnego programu wychowawczego. Trudno było także koncentrować energię i inicjatywy młodzieży wokół realizacji zadań mających na celu przybliżenie socjalistycznej perspektywy, jeżeli zadania te przez różne organizacje, a przede wszystkim przez przewodzące im partie i stronnictwa były formułowane" - pisze B. Hillebrandt[34].

Wydaje się, że powstały pluralistyczny model ruchu młodzieżowego nie odgrywał, mimo występujących różnic, roli dysfunkcjonalnej w państwie. Znacznie więcej bowiem elementów łączyło młode pokolenie Polaków niż je dzieliło. Stąd należy zgodzić się z twierdzeniem, że "siły polityczne wśród młodzieży spełniały rolę eufunkcjonalną wobec kształtującego się państwa socjalistycznego"[35]. Było to o tyle ważne że nigdy w dziejach Polski ruch młodzieżowy nie posiadał tak wysokiej rangi w życiu politycznym państwa i nie wyznaczono mu tak istotnych zadań, jakie postawiono demokratycznym

organizacjom młodzieżowym po II wojnie światowej.

Opierając się na zbieżności zadań, wkrótce po powstaniu zrębów niepodległego państwa postulowano, przede wszystkim ze stony PPR, doprowadzić możliwie w szybkim czasie do ideowo-politycznej jedności. Wyrazem tej dążności było powstanie 6 listopada 1944 r. Centralnej Komisji Porozumiewawczej Organizacji Młodzieżowych (CKPOM) i podpisanie deklaracji o jedności działania[36].

W 1945 r. PPR i ZWM występowały z inicjatywą organizacyjnego zjednoczenia. W uchwale przyjętej przez I plenarne posiedzenie Zarządu Głównego ZWM (2-3 marca 1945 r.) czytamy: "My, młodzież Związku Walki Młodych, oświadczamy, że dążymy do urzeczywistnienia całkowitej jedności młodzieży, dążymy do utworzenia jednej organizacji całej młodzieży polskiej"[37]. Szczególnie istotną sprawą było połaczenie ZWM i OMTUR, dwu organizacji działających na gruncie młodzieży robotniczej, ZWM uważał, że "utrzymanie odrębności organizacyjnej jest rzeczą sztuczną, niepotrzebną i nieraz już tylko formalna"[38], gdyż rozgromienie faszyzmu, zapewnienie Polsce spokoju i bezpieczeństwa, odbudowa gospodarki narodowej, rozwój nauki, oświaty, czy kultury, są wystarczającymi argumentami, by doprowadzić do organizacyjnego zjednoczenia.

Proponowany wówczas model utworzenia jednej organizacji młodzieżowej był nie do przyjęcia. Wynikało to zarówno z pluralistycznego systemu partyjnego, rozbieżności ideologicznej związków młodzieżowych, zakresu zmian, jakie miały zajść w Polsce w myśl koncepcji partii i stronnictw politycznych czy wreszcie walki o władzę, jaka na początku 1947 r. toczona była w naszym kraju. Należy pamiętać również i o tym, że nie zawsze deklaracje kierownictw organizacji młodzieżowych były w pełni akceptowane przez szeregowych członków, których przerażał brak odrębności organizacyjnej i konieczność wtopienia się różnych grup młodzieży w monolit organizacyjny.

Konieczna była żmudna praca w celu przygotowania zjednoczenia. Ponadto w procesie zjednoczenia nie można było pominąć młodzieży wiejskiej, a przecież do początków 1947 r. była ona w poważnym stopniu pod wpływami PSL i S. Mikołajczyka. Szansa taka zaistniała dopiero w początkach 1947 r., kiedy powstał Komitet Organizacji "Wici"[39].

Tak więc dopiero w 1947 r. zaistniały realne szanse na stworzenie podwalin pod zjednoczenie czterech demokratycznych organizacji młodzieżowych.

Proces zbliżenia poglądów organizacji demokratycznych rozpoczął się zasadniczo po czerwcowym zjeździe OMTUR w 1947 r., na którym podkreślono potrzebę umocnienia współpracy z ZWM i innymi organizacjami. Od sierpnia do października 1947 r. doszło do podpisania umów o współpracy między ZWM, OMTUR i ZMW "Wici".

28 października 1947 r. GKW ZMD wyraził chęć nawiązania współpracy z "trójką". Ostatecznie umowa została sfinalizowana 6 listopada po opublikowaniu przez ZMD deklaracji solidarności podpisanej przez J. Szałkowskiego (prezes) i W. Śmiśniewicza (sekretarz)[40].

Zanim doszło do przyjęcia przez ZMD tej deklaracji, od momentu utworzenia Związku uczestniczył on zgodnie z przyjętymi założeniami ideowo-programowymi w pracach komisji porozumiewawczej organizacji młodzieżowych, jednak nigdy w oficjalnych enuncjacjach nie był wyrażany postulat o konieczności organizacyjnego zjednoczenia.

Nie wskazuje na to również wspólne posiedzenie Głównego Komitetu Wykonawczego i Rady Związkowej ZMD z 5 października. Przyjęta rezolucja "nie ma sojuszu bez młodzieży inteligenckiej" m. in. stwierdzała: "Zawarcie sojuszu bratnich organizacji robotniczych i chłopskich uważamy za wielkie zwycięstwo na drodze do konsolidacji ruchu młodzieżowego, niezwykle ważnego w utrwalaniu władzy ludowej w Polsce. Stwierdzamy jednak, że nie ma i nie może być jednolitego frontu młodzieży polskiej bez młodzieży inteligenckiej, którą my w większości reprezentujemy (...). Stojąc na gruncie utrwalenia i zacieśnienia współpracy młodzieżowych organizacji ideowo-wychowawczych oraz mając na uwadze konieczność jak najsilniejszego współdziałania w dążeniu do konsolidacji ruchu młodzieżowego w Polsce, Prezydium Rady Związkowej i Plenum GKW zobowiązuje Prezydium GKW do prowadzenia rozmów i zawarcia umowy o współpracy z bratnimi organizacjami młodzieżowymi"[41].

Jest więc tylko mowa o współpracy, współdziałaniu, zbliżeniu czy konsolidacji, zaś słowem nie wspomina się o potrzebie jedności organizacyjnej. Wydaje się więc, że ZMD w końcu 1947 r. nie był przekonany o celowości organizacyjnego zjednoczenia demokratycznych organizacji w Polsce i utworzenia jednej organizacji.

Na podstawie podpisanego porozumienia utworzona została jesienią 1947 r. Główna Komisja Współpracy Organizacji Młodzieżowych oraz jej odpowiedniki w terenie, których zadaniem było przygotowanie warunków do zjednoczenia. Z taką koncepcją wystąpił W. Gomułka w grudniu 1947 r. na zjeździe ZMW, stwierdzając: "Idea demokracji ludowej i idea budownictwa Polski Ludowej, wspólna wszystkim patriotom Bloku Demokratycznego, stanowi dostateczną podstawę do ograniczonego zjednoczenia całegu ruchu młodzieżowego, powołania do życia jednej organizacji młodego pokolenia"[42]. Wynika więc z tego, że głównymi inicjatorami zjednoczenia byli PPR i ZWM.

SD i ZMD realizując koncepcję jedności uznały w kwietniu 1948 r. że rozbicie organizacyjne młodzieży nie ma sensu i stwarza jedynie utrudnienie dla realizacji całokształtu polityki państwa wobec młodzieży[43].

Po uchwaleniu w kwietniu 1948 r. przez cztery organizacje deklaracji jedności młodzieży, Główna Komisja Współpracy Organizacji Młodzieżowych została zastąpiona przez Centralny Komitet Jedności Młodzieży (CKJM) z zadaniem przygotowania zjednoczenia 22-23 lipca na kongresie we Wrocławiu i utworzenia Związku Młodzieży Polskiej.

ZMD wystąpił po raz ostatni samodzielnie odbywając 13 lipca 1948 r. posiedzenie Rady Związkowej. W uchwalonej rezolucji wskazywano na wieloletnią współpracę młodzieży inteligenckiej z robotniczą i chłopską. W końcowej części rezolucji stwierdzono:

"Warunki wytworzone przez Państwo Ludowe pozwalają na dokonanie zjednoczenia młodzieży w imię wspólnego i jednolitego celu. Tym celem jest budowa Polski Ludowej (...). W szeregach zjednoczonej organizacji będziemy zawsze wierni naszym dobrym tradycjom i będziemy dalej walczyli i pracowali o wychowanie pełnego, nowego człowieka i obywatela - demokraty, który odbuduje nasz kraj, który zawsze pozostanie bojownikiem wolności i niepodległości, wiernym sprzymierzeńcem tych wszystkich narodów, które walczą o wolność, o społeczną i polityczną demokrację i pokój"[44].

Jak w świetle ogólnych procesów zjednoczeniowych w kraju wyglądała sytuacja w Wielkopolsce? W ślad za utworzeniem CK PCM latem 1945 r. powstała w województwie poznańskim Wojewódzka Komisja Porozumiewawsza Organizacji Młodzieżowych z udziałem przedstawicieli wszystkich demokratycznych organizacji młodzieżowych.

Związek Młodzieży Demokratycznej od początku włączył się aktywnie do prac w Komisji Porozumiewawczej. Świadczy o tym stwierdzenie w pierwszym sprawozdaniu ZW ZMD "...braliśmy udział we wszystkich posiedzeniach Międzyzwiązkowych"[45], gdzie - jak podkreślano w innym sprawozdaniu - "... praca układa się harmonijnie"[46], choć miano niekiedy zastrzeżenia do udziału "Wici", których praca nie była tak aktywna, a raczej wyglądało na to, że pragnęły one z tej współpracy wycofać się. ZMD zaproponowano prowadzenie stałego sekretariatu komisji. Propozycji tej nie przyjęto z powodu intensywnej pracy organizacyjnej w Związku.

21 listopada 1947 r. na miejsce Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Organizacji Młodzieżowych powstała Wojewódzka Komisja Współpracy, której siedziba mieściła się w lokalu OKW ZMD, a kierownikiem sekretariatu był członek ZMD Krzeszowski. Komisja Współpracy wyłoniła cztery komisje: oświatową, imprez, odbudowy i spółdzielczą. Komisją imprez kierował przedstawiciel ZMD[47].

Kolejnym etapem przygotowań do zjednoczenia było ukonstytuowanie się w Poznaniu 23 kwietnia 1948 r. Wojewódzkiego Komitetu Jedności Młodzieży, w którego składzie znalazło się 17 osób (6 - ZWM, po 5 - OMTUR i "Wici" i jeden z ZMD). W składzie prezydium byli: Władysław Młodecki - ZWM (przewodniczący), Jerzy Kwiatkowski - OMTUR (wiceprzewodniczący), Hołowaty - ZMW "Wici" (sekretarz) oraz członkowie: Antoni Bączykowski (OMTUR), Helena Glinkowska (ZWM, Adolf Kita (ZMW "Wici" i Wacław Wilanowski (ZMD). Do końca maja powołano na specjalnych konferencjach czterdzieści powiatowych komitetów jedności, w których uczestniczyło ogółem 402 przedstawicieli organizacji młodzieżowych (174 - ZWM, 115 - OMTUR, 84 - "Wici", 29 ZMD)[48].

Komitety Jedności oraz kierownictwa poszczególnych organizacji młodzieżowych pracowały usilnie nad przygotowaniem gruntu wśród członków do mającego nastąpić wkrótce zjednoczenia. Jeszcze przed powstaniem Wojewódzkiego Komitetu Jedności 17 kwietnia 1948 r. odbyła się konferencja działaczy ZMD z okręgu poznańskiego, na której uchwalono rezolucję w pełni aprobującą

utworzenie jednej organizacji młodzieżowej. "Zebrani stwierdzają, że na drodze do jedności nie stoją poważne przeszkody, ponieważ między czterema istniejącymi dotychczas organizacjami młodzieżowymi nie ma zasadniczych różnic zdań i poglądów. Deklaracja Ideowa naszej organizacji stawia nas po stronie obozu postępu społecznego, po lewej stronie barykady razem z pozostałymi młodzieżowymi organizacjami demokratycznymi (...). Dlatego zebrani postanawiają włączyć cały swój entuzjazm, całą energię w realizowaniu zadania jedności młodzieży polskiej" - głosiła m.in. rezolucja[49]. Kończyła sie pompatycznym zwrotem "Niech żyje jedna organizacja młodzieży wsi i miast".

Wyznaczenie odgórne terminu Kongresu zjednoczeniowego wpłynęło ujemnie na cały proces połączenia. Nie udało się bowiem w tak krótkim czasie wyjaśnić i usunąć wszystkich wątpliwości i obaw nurtujących aktyw i szeregowych członków wszystkich organizacji. Musiało to odbić się ujemnie na odsetku młodzieży, która znalazła się w szeregach ZMP, Rozbieżności w ustaleniach liczby młodzieży, która weszła do ZMP są zapewne wynikiem zawyżonych stanów organizacyjnych podawanych przez poszczególne związki. Uwzględniając rózny stan liczebny związków, jeden wniosek jest bezdyskusyjny: odsetek członków ZMD, który nie wszedł do Związku Młodzieży Polskiej, był najniższy z wszystkich demokratycznych organizacji młodzieżowych (stan organizacji przed zjednoczeniem zob. tab. 7).

Podobne procesy integracyjne następowały w środowisku akademickim. 28 kwietnia 1948 r. utworzono Akademicki Komitet Jedności Akademickiej, do którego Prezydium weszli: Bączkowski - ZNMS - (przewodniczący), Raczkowski i Skrobisz - AZWM (wiceprzewodniczący) oraz Trawiński - AZMD (sekretarz)[50].

Idea jedności czterech demokratycznych organizacji studenckich dojrzewała zasadniczo w okresie 8-21 kwietnia. W celu praktycznego przygotowania zjednoczenia kierownictwa tych organizacji powołały Centralny Akademicki Komitet Jedności Młodzieży (CAKJM), który uznał za autonomiczny organ Centralnej Komisji Jedności Młodzieży. Zgodnie z postanowieniami CAKJM uznano, że w wyniku zjednoczenia powstanie jedna autonomiczna organizacja studencka, która będzie częścią składową ogólnomłodzieżowej demokratycznej organizacji.

6 czerwca 1948 r. odbyła się w Poznaniu konferencja młodzieży akademickiej, która dokonała wyboru 31 delegatów, mających reprezentować poznańskie organizacje we Wrocławiu oraz przygotowała założenie ideowo-wychowawcze organizacji studenckiej.

17 lipca 1948 r. we Wrocławiu utworzono Związek Akademicki Młodzieży Polskiej (ZAMP), który na Kongresie Zjednoczeniowym wszedł do ZMP.

Zgodnie z punktem pierwszym statutu ZAMP był autonomiczną organizacją polskich studentów w ramach ZMP. Założenia ideowo-programowe ZAMP były identyczne z ZMP. Prawa autonomiczne polegały na posiadaniu własnego statutu, który musiał być zatwierdzony przez Radę Naczelną ZMP, samodzielnym wybieraniu władz wszystkich instancji i dysponowaniu własnymi kadrami.

Tabela 7

WYKAZ LICZBY CZŁONKÓW BYŁYCH ORGANIZACJI MŁODZIEŻOWYCH
(na dzień 1.VII.1948 r. na terenie województwa poznańskiego

Powiat	ZWM	OM TUR	WICI	ZMD	Razem	Członków ZMP na 1.I.1949 r.
Chodzież	826	195	200	-	1221	1109
Czarnków	403	75	87	-	565	710
Gniezno p.	583	-	218	-	881	798
Gniezno m.	253	333	73	79	738	764
Gubin	164	180	113	-	457	398
Gorzów	820	325	-	67	1212	1292
Gostyń	435	92	694	53	1274	1122
Jarocin	942	525	261	102	1830	1629
Koło	758	260	110	-	1128	909
Kościan	429	141	149	7	726	1473
Konin	1185	240	205	150	1780	1897
Krotoszyn	1144	168	698	154	1164	2723
Kępno	540	120	80	62	802	1205
Kalisz p.	688	100	250	-	1038	928
Kalisz m.	820	510	1	260	1591	1020
Krosno	610	119	115	-	844	974
Leszno	800	150	250	145	1345	1487
Międzychód	413	232	105	-	750	667
Międzyrzecz	644	328	128	-	1100	586
Mogilno	973	367	397	30	1767	1321
N. Tomyśl	686	148	129	94	1057	1027
Oborniki	480	530	511	86	1607	1577
Ostrów	1270	670	640	120	2700	2084
Piła-Trzcianka	612	320	-	-	932	977
Poznań m.	3842	2456	326	402	7026	6782
Poznań p.	945	85	263	27	1325	1513
Rawicz	569	288	72	16	945	1414
Środa	818	51	390	16	1275	1276
Strzelce	652	302	-	-	954	621
Skwierzyna	350	120	-	25	495	536
Szamotuły	566	240	490	164	1460	770
Śrem	602	271	410	59	1342	1268
Świebodzin	670	120	76	24	890	768
Słubice	527	152	52	-	731	784
Sulęcin	457	183	60	-	700	370
Turek	500	183	400	28	1111	817
Wągrowiec	1346	205	522	87	2160	1726
Wolsztyn	552	224	70	35	881	1020
Wschowa	296	300	42	-	638	533
Września	507	120	318	78	1023	1021
Z. Góra	1342	304	340	26	2012	3145
Żnin	1050	328	380	-	1758	1354
RAZEM	32069	12060	9630	2396	56155	54395
Dotychczas przyjmowano*	38329	14790	14290	2646	70055	

* Cz. Kozłowski, *Związek Młodzieży Polskiej - początki*. "Pokolenia". 1966, nr 4/16, tab. 2; E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe w Wielkopolsce, 1945-1948*. Poznań 1969, s. 238.
Źródło: S. Sierpowski, *Zjednoczenie ruchu młodzieżoweho w Wielkopolsce*. "Pokolenia", 1972, nr 1/37, s. 134-135

Każdy członek ZAMP był równocześnie członkiem ZMP.

Zarząd Okręgowy ZAMP w Poznaniu rozpoczął działalność 6 sierpnia 1948 r. od powołania zarządów uczelnianych na Uniwersytecie, Szkole Inżynierskiej i Akademii Handlowej. W terminie późniejszym wyłoniono zarządy w szkołach artystycznych i w Studium Przygotowawczym Uniwersytetu Poznańskiego.

Po rozpoczęciu zajęć na wyższych uczelniach rozpoczęto rejestrację członków byłych organizacji studenckich, przyjmowanie nowych członków, wybierano zarządy wydziałowe. Wszystkie te działania miały zakończyć się do 15 listopada. Jednak na skutek różnych niedociągnięć organizacyjnych działania te przedłużono do 1 marca 1949 r.

Mimo przedłużenia rejestracji ponad 30% dotychczasowych członków organizacji studenckich nie znalazło się w szeregach ZAMP. Wg stanu na 1.VII.1948 r. cztery związki zrzeszały 1341 członków, natomiast do ZAMP-u weszło zaledwie 831 (69,3%). Podobnie wyglądała sytuacja ze studentami pierwszego roku, którzy poprzednio należeli do jednego ze związków.

Członkowie ZMD w 58,4% znaleźli się w szeregach nowej organizacji. W poszczególnych uczelniach sytuacja przedstawiała się następująco: na Uniwersytecie do ZAMP-u z ZMD weszło 22 członków (45%), w Akademii Handlowej - 6 (38%) i Szkole Inżynierskiej 24 (96%)[51].

Na wyniki i sposób przeprowadzenia rejestracji poważny wpływ wywarło świadome ograniczanie naboru do ZAMP inspirowane przez Zarząd Główny. Sugerowano bowiem, że organizacja studencka winna objąć ok. 10% studentów. Wśród innych przyczyn słabości ZAMP-u na uczelniach poznańskich należy wskazać na: błędną rejestrację, egzaminy z teorii marksizmu przeprowadzane niekiedy przy przyjmowaniu do związku (np. na wydziale lekarskim), konieczność osobistego zgłoszenia chęci wstąpienia do ZAMP-u, brak prężności organizacyjnej, niedostateczne powiązania Zarządów Wydziałowych z aktywami uczelnianymi czy ożywioną działalność intytucji i stowarzyszeń kultu religijnego wśród młodzieży akademickiej (np. Caritas Academica, Sodalicja Mariańska, Duszpasterstwo Akademickie i in.). Nieprzychylna była także atmosfera panująca wśród części kadry profesorskiej, która nie aprobowała działalności politycznej studentów, na rzecz Polski odrodzonej w nowej formie ustrojowej[52].

Tak więc w 1948 r. zakończone zostały starania mające na celu doprowadzenie do utworzenia jednej organizacji młodzieżowej. W uchwale o powstaniu Związku Młodzieży Polskiej czytamy:

"Krajowy Kongres Delegatów ZWM, ZMW "Wici", OMTUR i ZMD jako najwyższa reprezentacja demokratycznej młodzieży polskiej, dążąc do pomnożenia sił młodzieży demokratycznej w kraju w celu zwiększenia wysiłku młodzieży w odbudowie i przebudowie Polski, zapewnienia ludowo-demokratycznego wychowania całemu młodemu pokoleniu, wzmocnienia światowych sił pokoju i postępu, pełnego urzeczywistnienia praw młodzieży do oświaty, twórczej pracy, radości, zdrowia i wypoczynku oraz zbudowania w Polsce ustroju sprawiedliwości społecznej, z którego rozwinie się i wyrośnie szczęście całego

narodu - postanawia zjednoczyć szeregi młodzieży i powołuje do życia szeroką, bezpartyjną, smodzielną, ludowo-demokratyczną organizację pracującej i uczącej się młodzieży miejskiej i wiejskiej - Związek Młodzieży Polskiej"[53].

* * *

Krótki, bo zaledwie trzyletni okres działalności Związku Młodzieży Demokratycznej wywarł istotny wpływ na obraz modelu ruchu młodzieżowego w Polsce. Wprawdzie Związek nie rozwijał się w podobny sposób we wszystkich regionach kraju, nie wszędzie odgrywał taką rolę jak w Wielkopolsce, tym niemniej podjęcie działalności przez organizację młodzieżową związaną ze Stronnictwem Demokratycznym, które nie posiadało wieloletnich tradycji w polskim życiu politycznym, dysponowało ograniczoną bazą społeczną i opierało się na tych grupach społecznych, które przecież nie w pełni aprobowały kierunek i zakres zmian jakie zachodziły w Polsce po II wojnie światowej, należy uznać za udany.

Do istotnych walorów ZMD należy zaliczyć lansowany model członka patrioty, demokraty i obywatela, którego podstawowym obowiązkiem było aktywne uczestnictwo w dziele odbudowy i przebudowy kraju zgodnie z założeniami Manifestu PKWN w pełni aprobowanego przez Związek. Innym, istotnym pozytywnym przejawem tej działalności była próba pozyskania dla nowego ustroju, dla kierunków zmian w Polsce młodzieży pochodzenia inteligenckiego i sfer drobnomieszczańskich. Były to te grupy młodzieży, do których dostępu nie posiadały inne organizacje młodzieżowe.

Wśród najistotniejszych mankamentów należy wskazać na stosunkowo słaby zasięg liczebny, ograniczenie się w zasadzie do młodzieży uczącej się, bez intensywnych prób dotarcia do młodzieży inteligenckiej pracującej zawodowo. Musiało to odbić się ujemnie na liczebności. Ten ostatni mankament leżał jednak, jak się wydaje, poza Związkiem, a był rezultatem koncepcji przyjętej przez Stronnictwo Demokratyczne, które w tych latach nie wykazywało zbyt dużego zainteresowania działalnością organizacji młodzieżowej, ograniczając się zasadniczo do częściowej pomocy materialnej i opieki ideowej.

Młodzież pozbawiona tak istotnej opieki i pomocy, wykazująca ponadto brak doświadczenia organizacyjnego, mogła popełniać błędy. Niemniej będąc organizacją ograniczoną liczebnie, co należy z całym naciskiem podkreślić, potrafiła zmobilizować do działania wszystkich członków. Nie było w Związku Młodzieży Demokratycznej zasadniczo podziałów na aktywnych i pasywnych członków. Wszyscy bowiem, każdy na swym odcinku, włączali się do działania we wszystkich sferach życia społeczno-politycznego kraju, dokładając swą cegiełkę do dzieła odbudowy ojczyzny.

PRZYPISY

[1] E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe w Wielkopolsce 1945-1948*. Poznań 1969; M. Rum, *XXX lat SD w Wielkopolsce 1945-1975*. Warszawa 1975; J. Krawulski, *Powstanie i rozwój organizacyjny Związku Młodzieży Demokratycznej w Wielkopolsce w latach 1945-1948*. "Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1982 z. 3-4(34-35), s. 81-92.

[2] Zob. szerzej J. Krawulski, *Ruch Młodej Demokracji w okresie okupacji*. "Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1981 z. 4/31, s. 59-68.

[3] A. Rajewski, *Uwagi na temat genezy i działalności Związku Młodzieży Demokratycznej*. "Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1978 z. 19, s. 115.

[4] *Stronnictwo Demokratyczne w Polsce Ludowej*. Cz. I. *Wybór dokumentów z lat 1944-1949*. Warszawa 1968, Dokument 2, s. 25-35.

[5] G. Słabek, *Związek Młodzieży Demokratycznej - rodowód, powstanie i działalność w latach 1945-1946*. "Pokolenia" 1969 nr 4/38, s. 13.

[6] *Stronnictwo Demokratyczne w Polsce Ludowej, op. cit.*, dok. 8, s. 45-46; J. Mizia, *Przyczynek do dziejów Związku Młodzieży Demokratycznej na Dolnym Śląsku*. "Pokolenia" 1971 nr 4/36, s, 52; G. Słabek, *Związek Młodzieży Demokratycznej, op. cit.*, s. 14, (podaje błędną datę utworzenia ZMD - 1 lipca 1945 r.).

[7] *Stronnictwo Demokratyczne w Polsce Ludowej, op. cit.*, s. 45, A. Rajewski, *Uwagi na temat, op. cit.*, s. 115.

[8] G. Słabek, *Związek Młodzieży Demokratycznej, op. cit.*, s. 13.

[9] P. Kościański, *Młoda Demokracja*. "Tygodnik Demokratyczny" nr 5 z 1.II.1981 r.

[10] Do ostrych konfliktów na tle bazy społecznej ZMD i powiązań między Związkiem a SD doszło w 1946 r. G. Słabek, *Związek Młodzieży Demokratycznej, op. cit.*, s. 18; B. Fijałkowska, *Ideowo-polityczna działalność związków młodzieży w Polsce w latach 1944-1957*. Warszawa 1978, s. 60-61.

[11] E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe, op.cit.* s. 136; M. Rum, *XXX lat SD, op. cit.*, s. 56.

[12] AKW PZPR Poznań, *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdania ogólne Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Demokratycznej w Poznaniu za okres 15 lipca do 31 października 1945 r.

[13] Przewodniczący - Wacław Wilanowski, I wiceprzewodniczący - Alfons Płoszewski, II wiceprzewodniczący - Zbigniew Gertych, sekretarz - Władysław Paryka, skarbnik - Stanisław Wolde oraz członkowie: Marian Gertner, Jerzy Młokosiewicz, Witodl Schultz, Tadeusz Trawiński, Janusz Szałkowski. Równocześnie utworzono trzy sekcje, wyznaczając im kierowników: organizacyjną - A. Płoszewski, szkolną - M. Schultz i studencką - J. Młokosiewicz. E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje młodzieżowe, op.cit.* s. 136.

[14] Pierwszy odczyt odbył się 22 sierpnia 1945 r. w Akademii Handlowej na temat "O istocie demokracji", który wygłosił Cz. Znamierowski. Inne odczyty m.in. wygłosili W. Wilanowski (Demokracja a my), prof. H. Szczerbowski (Polska przedmiotem Europy), prof. Cz. Znamierowski (Młodzież przyszłości), M. Gertner (Rola młodzieży w powstaniach narodowych).

[15] CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie ZW ZMD w Poznaniu za okres od listopada 1945 r. do maja 1947 r., sygn. 415/37.

[16] Zarząd Koła Akademickiego: Jerzy Młokosiewicz - przewodniczący, Stanisław Mróz - sekretarz, Halina Wachowicz - skarbnik.

[17] CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie ZW ZMD w Poznaniu za okres od listopada 1945 r. do maja 1947 r., sygn. 415/1-3.

[18] *Ibidem*. Sprawozdanie 1/48 Okręgowego Komitetu Wykonawczego ZMD w Poznaniu za miesiąc styczeń 1948 r.

[19] E. Orkiszewski, *Trudności w pracy ideowo-wychowawczej w szkołach średnich*. "Młoda Demokracja", nr 4 z czerwca 1947.

[20] Zob. np. W. Urbański, *OKW Poznań w akcji szkolenj*. "Młoda Demokracja" nr 8 z października 1947 r. W numerze 10 z grudnia 1947 r. jednocześnie stwierdzono: "Okręg poznański ZMD przoduje w przeprowadzonej przez nas akcji szkolnej".

[21] *Socjalizm wobec zagadnień młodzieży powojennej*. "Przegląd Socjologiczny" 1949 nr 6/20, s. 24.

[22] "Kurier Codzienny" nr 31 z 31.I.1948 r.

[23] Zob. przyp. 16.

[24] *Głos Akademika*. "Głos Wielkopolski" nr 79 z 20.III.1947.

[25] AKW PZPR Poznań. Sprawozdanie ZW ZWM za luty - marzec 1947, sygn. 1/V/7, s. 72.

[26]CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie Zarządu Wojewódzkiego ZMD w

Poznaniu z działalności za okres od 1.VI - 30.VI.1946, sygn. 415/37.

[27] *Ibidem*. Sprawozdanie AKW ZMD w Poznaniu z akcji przedwyborczej.

[28] *Ibidem*.

[29] *Ibidem*. Sprawozdania za okres wrzesień 1946 - luty 1947; AKW PZPR Poznań. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie AKW ZMD w Poznaniu z działalności za okres I, IV - 30.IX.1947.

[30] *Ibidem*. Sprawozdanie za okres od 15 lipca do 31 października 1945.

[31] Np. w listopadzie 1945 r. zorganizowano w Poznaniu wieczór poświęcony powrotowi serca Chopina do Warszawy pod nazwą "Serce człowieka zawsze to samo".

[32] "Młoda Demokracja" nr 3 z 1.V.1947 r, CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie z udziału ZMD woj. poznańskiego w Światowym Tygodniu Młodzieży 21-28.III.1947, sygn. 415/37.

[33] *Ibidem*. Sprawozdania AKW ZMD w Poznaniu z działalności za okres od 1.III do 30 V. 1947, sygn. 415/37.

[34] B. Hillebrandt, *Problemy socjalistycznego wychowania młodzieży w ujęciu PPR i PZPR*. "Zeszyty Historyczno-Polityczne SD" 1978, z. 19, s. 103.

[35] J. Mikosz, *Państwo a ideowo-polityczne organizacje młodzieżowe w Polsce Ludowej*. Warszawa 1977, s. 66.

[36] Początkowo do CKPOM weszły Związek Walki Młodych , OMTUR, ZMW RP "Wici"; w 1945 r, dołączył także Związek Młodzieży Demokratycznej.

[37] *Związek Walki Młodych. Materiały i dokumenty*. Warszawa 1954, s. 252.

[38] *Jedność organizacyjna*. "Walka Młodych" nr 6 z 20.II.1945.

[39] B. Hillebrandt, *Problemy socjalistycznego wychowania młodzieży, op.cit.*, s. 104; Cz. Kozłowski, *Z dziejów organizacji młodzieżowych w latach 1944-1948*. [w:] *Z dziejów Polski Ludowej*. Zbiór artykułów pod redakcją W. Góry i J. Gołębiowskiego, Warszawa 1966. s. 347.

[40] "Młoda Demokracja" nr 9 z listopada 1947 r.

[41] *Ibidem*. nr 8 z października 1947.

[42] W. Gomułka, *Artykuły i przemówienia*. T. 2, Warszawa 1964, s. 498.

[43] L, Chajn, *Stronnictwo Demokratyczne w latach 1944-1948*. [w:] *Z dziejów Polski Ludowej. op.cit.*, s. 317; *Posiedzenie Rady Naczelnej Stronnictwa Demokratycznego w dniu 25 kwietnia 1948 r*. Referat Sekretarza Generalnego L. Chajna, Warszawa 1948, s. 18.

[44] *Stronnictwo Demokratyczne w Polsce*. Cz. I, *op. cit.*, s. 265.

[45] AKW PZPR Poznań, *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie ZW ZMD za okres od 15 lipca do 31 października 1945 r.

[46] CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Sprawozdanie ZW ZMD w Poznaniu za okres od 1.XI.1945 - 31.XII.1945 r. sygn. 415/37.

[47] Pozostałymi komisjami kierowali: oświata - ZWM, odbudowy - "Wici", spółdzielcza o OMTUR.

[48] E. Dałek, E. Makowski, *Demokratyczne organizacje. op. cit.*, s. 223 A. Choniawko, *ZMP w Wielkopolsce w latach 1948-1956*. Warszawa 1977, s. 12.

[49] CA KC PZPR. *Związek Młodzieży Demokratycznej*. Rezolucja ZMD z konferencji okręgu poznańskiego z 17,IV.1948 r., sygn. 415/37.

[50] S. Sierpowski, *Organizacje ideowo-wychowawcze w środowisku akademickim w latach 1945-1948*. [w:] *Materiały z Sesji naukowej UAM w XX-lecie PRL*. Poznań 1966 (mat. powielony), s. 78.

[51] AKW PZPR Poznań, Protokół z posiedzenia egzekutywy KW PZPR z dnia 4.V.1949, sygn. 74/IV/1.

[52] Ibidem: A. Choniawko, *ZMD w Wielkopolsce. op.cit.*, s. 28-29.

[53] Związek Walki Młodych, *Materiały i dokumenty*. Warszawa 1954, s. 508-509.

BIBLIOTEKA AE Poznań